



Collatie Van P. Cornelivs Hazart Priester der Societeyt lesv

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1663

Tweede Deel. Wordt bethoont dat Partij uytgheveecht heeft een
merckelijck stuck vande twaelf artijckelen des Gheloofs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71452](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71452)

ghen *Exodi 20. v. 23.* segghende: Ghy en sult nevens my gheene silvere, noch goudene goden maecken; daer gheeft hy immers klaer te kennen van wat beelden hy spreekt / te weten van goud ende silvere Goden, ergo van afgodische beelden. Nu tot noch toe en heeft Partije niet konnen bethoonen / dat wy onse beelden houden / oft eeren als Goden / soo heeft-se ons / oock in dit stuck tot noch toe / ten onrechte beschuldicht. Dit sy alleentijck gheseyt in't boozhygaen. Ick come nu tot het tweede Deel.

TWEEDE DEEL.

Wordt bethoont dat *Partije* uytgheveeght heeft een merckelijck stuck vande twaelf artijckelen des Gheloofs.

E Er ick come tot de sake selve / moet ick te bozen thoonen van wat auctoriteyt / de twaelf artijckelen (welck-men ghemeenlijck het *Symbolum* noemt) zijn hy *Partije*. Dit sal ons eerst segghen *Joannes Calvin* *lib 2. Instit. cap. 17. §. 19.* Mae dat hy de boozsepde *Artikelen* upghelcndt hadde / seght hy: Ick noeme dese Artikelen Apostolisch, ende en ben daer-en-tuschen niet forghvuldigh wie den Autheur zy. Sy worden voorwaer met groote eendrachtigheydt der ouder Schrijveren aen de Apostelen toegheschreven: moghelijck om dat sy-se achteden van de Apostelen in't ghemeyn beschreven, ende in't openbaer ghebracht te zijn: Ick en twijffel daer niet aen, dat dese artikelen reistondt van den eersten oorspronck der Ghemeynte, ja oock van der Apostelen tijdt aen, zijn als ghemeyne, van een-jeghelijck ghepre-

ghepresen belijdinghe, aenghenomen gheweest, oft men
schoon niet en weet van wien sy haren oorspronck ghe-
hadt hebben, Ende het is waerschiynelijck, dat sy niet en
zijn van eenen mensche eyghentlijck beschreven, de wij-
le het openbaer is, dat sy vande uysterste ghedachtenisse
aen, zijn onder alle godtsalighe, in groote, ende heylighe
authoriteyt gheacht geweest. Het ghene daer wy sonder-
linghe, en boven al moeten achte hebben, dat is hier in,
buyten twijffelinghe: te weten, dat de gantsche historie
van ons gheloof, in korte, en met wel onderscheyden or-
deninghe, daer in verhaelt wordt, en dat daer gheen dingh
in vervadt en is, dat niet en zy met vaste ghetuyghenissen
der Schrifte versgheelt.

Ten tweeden Guilielmus Perkinsus in *Explic. Symb.*
pag. 503. seght / dat dese twaelf Artickelen zijn een
kort begrijp van 't ghene men moet gheloooven van Godt,
ende van sijne Kercke, by een vergadert uyt de Schrifte,
ende dat hier de Apostelen hare leeringhen in 't kort heb-
ben vervadt in 't nieuwe Testament, ghelijck de Leeraers
van 't oude plachten te doen met de stucken van hare
Religie.

Daer nae seyd hy / dat sy oock wel ghenoecht
moghen worden / het Woordt, ende Waerheydt
Godts.

Hier uyt blijkt nu van wat authoriteyt dit
Symbolum is / te weten / dat alles wat daer in wort
begrepen moet gheloofst worden / als komende
niet van eenen mensche, soo Calvijn seght / maer van
der Apostelen tijdt af.

Du dan / de questie is / oft Partije niet een merck-
kelijck stuck van dese Apostolische Artickelen
uytgehebergh heeft? Ick segghe dat ja? bracht
ghy welck? ick antwoorde:

HY IS NEDERGHEDAELT TER HELLEN.

Ghy sult my segghen / dat staet in ons uyt-
druckelijck in onse Artickelen: Ick antwoorde /
hoor soo veel als de letteren / en woorden en gaet /
'tis waer / maer hoor soo veel raecht den eyghen
Apostolischen sin / ende verstandt / soo is 't on-
waerachtigh. Aenghemerckt nu / dat het Ghe-
loof

loof niet kan ghegront worden op de woorden/
ende letters alleen / maer op den waeren / ende
echtighen sin der woorden / indien ick kan bewij-
sen / dat Partije den waeren ende echtighen sin van
dese woorden niet en heeft / soo sal ick bewij-
sen hebben / dat sy dit soo merckelijck stuc
heest metter daet uptghechapt. Want ghe-
looben sy hier in niet / dat d'Apostelen hebben
gheloofd / soo en hebben sy dan den selven Artikel
des Gheloofs niet / die d'Apostelen hebben ghe-
hadt: om dit t'achterhalen / soo moeten wy onder-
soecken eerst wat Partije hier van gheloofd / ende
daer nae / wat d'Apostelen hier van hebben ghe-
looft.

Dese woorden van: Christus is Nederghedaelt ter
hellen, heeft Joannes Calvijn *Lib. 2. Instit. cap. 16. § 10.*
alsoo verstaen: Dat hy de strengigheyt des Godde-
lijcken oordels ghevoelt heeft, om dat hy soude sijne
toorn stillen, ende sijn rechteveerdigh oordeel ghenoech
doen. Hierom moest hy oock met de hellsche heyr-krach-
ten, ende verschrickinghen der eeuwigher doot ghelijck
handt teghen handt strijden: **Dolghens d'opinie van**
van Calvijn, Nederdalen ter hellen, is hier te segghen/
bevanghen sijn met soodanighe benauwtheden/
ende verschrickinghen / ende breefe / sae wanhope/
doch sonder sonde / als de verdoemde sielen on-
derstaen in de helle.

Nu indien ghy Calvijn vraeght / wanneer Chri-
stus begost heeft neder te dalen ter hellen? hy ant-
woordt § 12. als hy hadt in het hosken / dat den
kelch van sijn lijden van hem soude vooz-by-gaen.
Tot hier toe Calvijn.

Laet ons nu Perkinsium hoozen: desen in *Explic.
Symb. pag. 679.* Hy is nederghedaelt ter hellen, dat is, seyt
hy / als hy stierf aen het Cruys, heeft ghevoelt, ende ghe-
leden, de smerten, ende benauwtheden der hellen, oft van
de volkomen gramschap Godts, die over sijn siele hinghe.
Weleke uytlegghinghe over-een-komt met het woord
Godts, ende dit is de ghewoonlijcke uytlegghinghe op
desen artikel van de Kercke. Wat hier van is / sullen
wy daer naer sien.

Hier mede komen ober een den Heydelbergh-
schen, ende Hollandschen Catechismus aende 44. Vra-
ghe, ende is dese: Waerom volght daer nae, afghedaelt
ter hellen? antwoorde: op dat ick in mijn hooghste aen-
vechtinghe verskert zy, ende my gantschelijck vertroos-
ste, dat mijnen Heere Jesus Christus door sijne onuyt-
sprekelijcke benau, theydt, smerte, verschrickinghen, en
helsche quale, in welck hy in sijn gantsch liyden (maer in-
sonderheydt aen't Cruys) ghelooncken was, my van der
helscher benauwtheydt ende pijnne verlost heeft.

Du moeten wy sien / oft dit gheboeren van Par-
tije ober een komt met het Woordt Gods, en oft dit
de ghewoonlijcke uytlegghinghe is vande oude, ende
heden-daeghliche Kercke. / soo als wy Perkinsius boven
hebben hoorzen segghen: Indien ick kan contra-
rie bewijzen van alle heyde / soo sal ick bewesen
hebben niet alleenlijck / dat Perkinsius hier heeft de
waerheydt ghesparrt / maer naemelijck (ighene
ick hier voor hebbe) dat Partije een merckelijck
stuck vande twaelf Artikelen des Gheloofs upt-
ghebeeght heeft.

Wat aengaet het Woordt Gods: Ick ghebe aen
Partije te lesen / de heele Schijnture van't nieuwe
Testament / beghinnende van't eerste Capittel
Matthaei, tot het leste van't Boek der Openbaringhe,
en indien sy my ergheng eene plaetse alleen kan
aentwijzen / daer ghese, dt wordt / dat Christus de
Heere / de verschrickinghen, ende wanhope der verdoem-
de sielen, soo Calvin seght: oft de smerten, ende be-
nauwtheden der hellen, soo Perkinsius seght: oft de
helsche qualen, soo den Catechismus seght / gheleden /
ende onderstaen heeft aen't Cruys / ende dat die
begoft hebben in't hofken / als Christus hadt / dat
den beker van hem soude passeren / soo Calvin
seght: Indien / segghe ick / Partije maer eene sooda-
nighe plaetse in het heel nieuwe Testament aen-
wijzen kan / soo ghebe ick haer de dicke / maer
ick ben seker dat sy niet machtigh en is dit te
doen / soo ben ick dan seker dat haer gheboeren / niet
aengaende het neberdalen Christi ter hellen / niet
B 2 over

ober-een-komt met het Woordt Godts. Laet ons nochtan hoorē/hoe Partije dit tracht te bewijfen.

Guilielmus Perkinsius dan/seght voor eerst pag. 679.

In het Woordt Godts / seyd hy / worden / door de helle, dickwijls verstaen / helsche benauwtheden: Waer staet dat? hy antwoort: In't eerste boeck Samuelis c. 2. v. 6. wat staet daer? Godt doot, ende maect levendigh, hy doet ter hellen nederdalen, ende hy doet weder op-komen: Waegh ick van Perkinsius, wat hy hier verstaet door de helle? hy antwoort: Het graf. Wat is dan te segghen: Hy doet de menschen nederdalen ter hellen? dat is / seyd hy / hy doetse ghevoelen de benauwtheden des doots, oft ghelijck den Dortschen Bijbel seght Num. 22. hy hzenghtse in de uiterste benauwtheyd. Wat verstandt sal nyt dese Schryfuer-plaetse kunnen smeden 'tgeboelt van onse Partije? ick hoorē Partije wel segghen / dat nederdalen ter hellen, hier te seggen is / ghevoelen de benauwtheden des doots, oft komen in uiterste benauwtheden, 'twelck wy oock bekennen van Christo, de wijle hy geseyd heeft / dat sijne siele mistroostigh was totter doot: maer en vinde niet / dat het te seggen is / lijden de smerten, verschrickinghen, benauwtheden, wanhope der verdoemde sielen, oft de helsche qualen: 'twelck Partije, met dese schryfuer-plaetse most bewijfen / in Christo geschiedt te zijn aen't cruyt / ende begoft in het hofken: dat en bewijst sy hier niet / ergo haer gheboelen en komt niet ober-een met dese eerste Schryfuer-plaetse. Laet ons dan hoorē de tweede.

Dese staet / seght den boozsejden Perkinsius P. 18. v. 6. Hier en vinde ick gheene andere woorden / oock selve in den Dordrechtchen Bijbel, als dese: De banden der helle hebben my omringheit, ende de stricken des doots hebben my bejeghent. Waeghe ick van Perkinsius, wat verstaet ghy door de banden der helle? hy antwoort: De droefheden des doots: soo is dit dan de selve schryfure met de eerste / ober sulcx als men seght dat Christus neder-ghedaelt is ter helle, soo en soud' dit niet anders te segghen zijn / als / hy heeft ghele-

gheleden de droefheden des doodts: **I**s dit bewijfen/
dat hy gheleden heeft de smerten, verschrickinghen,
benauwteden, wanhope der verdoemde sielen, oft de
hellsche qualen? **S**oo en komt dan het gheboelen
van Partije mede niet ober-een / met dese tweede
Schijftruer-plaetse.

Perkinsius wel merckende dat dit niet bast en
gingh/keert hem tot eenen anderen sin/en verkla-
ringhe/hy is neder-ghedaelt ter hellen, seydte hy/ dat is
te segghen: Als hy ghestorven, ende begraven was, is hy
ghevanghen ghehouden gheweest in het graf, ende dry
daghen bewaert van de doodt. **W**at wat Schijftruer-
plaeten bewijst ghy my dat?

Ick bewijse dat/seyt hy/ten eersten, nuyt *Actor*, 2.
v. 24. daer Petrus seght: Godt heeft Christum opghe-
weckt, ontbonden hebbende de droefheden des doodts.
Is seker dat Godt dat ghedaen heeft: maer
seght Petrus niet meer als dat? terstondt boeghte
hy daer hy v. 27. dat Godt de siele Christi niet ghe-
laten en heeft in de helle. Hy spreekt dan eerst van't
lichaem Christi, ende seght/dat Godt dit niet ghela-
ten en heeft in't graf / oft inde doodt; daer nae
spreekt hy van de siele Christi, ende seght/dat Godt
de selve niet ghelaten en heeft inde helle. **I**s dit
ook te segghen/ dat het lichaem Christi niet ghe-
bleven en is in't graf? maer ick en kan niet sien
hoe men dooz de siele, kan het lichaem verstaen/niet
meer als dat men dooz wie kan verstaen swaert, en
dooz dagh, den nacht.

Hier op antwozdt den Dordrechtchen Bijbel
Num. 53. dooz de siele Christi, wordt hier verstaen
den gheheelen Christus: soo dat den sin is/ ghelyck
den selven Bijbel seght *Num* 54. Dat Christi siele, dat
is Christus, doch nae sijn lichaem in't graf ghelegghen
heeft, tot op den derden dagh. **H**oe sal ick dit al-re-
mael samen knoopen? Christi siele, is eerst te seg-
ghen/den gheheelen Christus, ende nochtans 'tis te
segghen / Christus nae den lichame, dat is maer
ten deele; wie sal dit konnen begripen? wat re-
delijck verstant kan hier volbaen worden? want/
wordt

wozdt dooz de siele Christi, verstaen / den heelen
Christus: hoe wozt dan Christus dooz verstaen
maer ten deele / dat is / naer sijn lichaem? wozdt hy
maer ten deele verstaen / hoe wozdt hy ten gheee-
le verstaen? nyt dese woelsinghe ende verwerrin-
ghe van Partije, siet men klaer dooz de ooght / dat
dese Schysmaer-plaetse haer niet een sietken ba-
ten en kan.

Doch ick thoone dit noch boozder: Wat wilt
ghy? wilt ghy / dat men dooz de siele verstaen/ep-
ghentlijk de siele Christi alleen / oft den gheheelen
Christus, oft wel sijn lichaem alleen? seght ghy/sijn
lichaem? Wie heeft opt ghehoort/oft in de Schrif-
ture ghelesen / dat men dooz de siele het lichaem
verstaet / dat is / soo ick ghesepdt hebbe/dooz wilt
swart verstaen/ende dooz licht/dupster? seght ghy
dat men dooz de siele den gheheelen Christus ver-
staen moet? ick bekenne / dat op verscheyden
plaetsen vande Schysmaer/dooz de siele / den hee-
len mensch wozdt verstaen: Doch / dit en kan
hier niet wesen: want den heelen Christus, en is
in't graf niet geweest / ten zy dat ghy met de onde-
ketterg / oft heydenen segghen wilt / dat de sielen
der dooden / oft rusten in't graf met de lichamen /
oft daer onrent blijven swieren: 'twelck ick
weet / ghy niet en sult doen, want ghelijck ghy
selve wel siet/daer en kan niet ongherinder we-
sen / als de siele Christi, samen met sijn lich-
em dyp daghen op te sluyten in't graf: als dan den
H Petrus seght / dat Godt de siele Christi niet laeten
en sal in de helle / hy en kan hier dooz niet ver-
staen / dat hy den heelen Christus niet en sal laeten
in't graf: want den heelen Christus en is in't graf
niet geweest / om dat hy daer alleen geweest
is / nae sijn lichaem. Wilt ghy dan ten lesten/dooz
de siele verstaen hebben/epghentlijk de siele Chri-
sti alleen? soo moet ghy my dan een ander plaet-
se gaen soeken / daer Godt / de siele Christi, niet
ghelaten en heeft / dese plaetse noemt Petrus de
Helle: Hier dooz en kan het graf niet verstaen woz-
den /

den / soo nu bewesen is / noch oock den hemel:
want sulcx en is noyt in Schysfure ghehoort/
noch oock alleen de plaetse der verdoemde, ghelijck
van selfs blijktt. Soo moet dan Partije hier bes
kennen / dat dese boozsepde Schysfuur-plaetse
haer niet en kan dienen / oft dat de siele Christi
gheweest is in eene plaetse / die noch het graf/
noch den hemel/ noch de plaetse vande verdoem
de was / ende hier mede halt oock hare leste opt.
nie in dypghen / als niet ober-een-komstigh met
de Schysfure / die sy hier brenghet tot haer booz
deel.

Perkinsius wist eben-wel sijne opinte boozder
bebestighen met de woorden vanden Patriarch
Jacob *Genes. 37. v. 35.* daer hy seyd: Ick sal met rouw
nederdalen tot mijnen sone Joseph inde helle, dat is/
seght Perkinsius (met den Dordrechtischen Bijbel) in't
graf.

Maer dit en kan oock niet bestaen: want hoe
kost Jacob segghen / dat hy tot synen sone soude
dalen in't graf, daer hy booz seker hiel / dat synen
sone in't graf niet en was/om dat hy ghewisselijck
meynde / dat hy van een wilde beeste verscheurt/
ende opghe-eren was? Hy en kost oock door de
helle niet verstaen de plaetse der verdoemde: want
ghelijck den Dortschen Bijbel *Num. 38.* seer wel be
merckt/Jacob en gheloofde niet/dat synen sone in
die plaetse was; veel min kan door de helle ver
staen worden den hemel: Soo en dient dan we
derom dese Schysfuur-plaetse Partije niet / om
haer opinte van't nederdalen Christi ter helle, goet
te maecten/oft te bebestighen.

Wat nu de redeninghen aengaet/ die Calvin in
dese materie boozstelt *lib. 2. Instit. cap. 16. §. 10. 11. 12.*
dat se een ieder by nae sie / ende booz lese/ hy sal
met den eersten ooghs-lagh bevinden/ dat hy niet
anders en seyd / als dat Christus de strengigheydt
des Goddelijcken oordeels ghevoelt heeft, dat hy niet de
helsche heyr-krachten ghestreden heeft, dat hy ghesla
ghen, ende verdruckt is gheweest, dat hy in de plaetse der
son-

sondaren is borghe gheworden, onderworpen om alle de straffen te betalen, ende voldoen, die van hem mochten ghe-eyscht worden, dat hy de doot gheleden heeft die door de toornigheydt Godts wordt den sondaren op-gheleydt. Dat hy de swarigheydt der Goddelijcker strengigheydt ghedraghen heeft, ende van de hande Gods gheslaghen, ende verdrukt is gheweest, ende alle de tecken des toornighen, ende straffenden Godts heeft ghevoelt. Dat hy teghen de macht des duyvels, teghen de verschrickinghe des doodts, en teghen de pijnen der hellen ghestreden heeft. Dat hy eer den tijdt des doodts quam, soo is beroert, ende droevigh gheweest inden gheest, dat hy inden strijdt begonste swaerlijck te verschrieken. Dat hy als middelaer onse swackheydt gheproeft heeft, op dat hy te seerder gheneghen soude zijn, om den ellendighen te hulpe te komen. En als hy dit ghebedt drymael herhaelt: Vader is't moghelijck laet desen drinck-beker van my voor-by gaen: is dat niet uyt ongheloovelijcke bitterheydt des herten ghekomen, bewijfende dat Christus strengheien, ende swaerderer strijdt hadde dan teghen de ghemeine doot. Is't dat nu jemandt vraeght oft Christus doe nederdaelde ter helle, doe hy bart om de doot voor by te gaen? ick antwoorde, dat dit is het beghin gheweest, waer uyt men verstaen mach wat grouwelijcker, ende verschrickelijcker benauwtheydt hy gheleden heeft, die hy bekende dat hy om onsen't wille beschuldicht stondt voor den rechter-stoel Godts.

Hier kont ghy nu klact sien/bemindende leser/hoe Joannes Calvijn hier sich draep: / oft went/ om onse wylg te maccken dat Christus de pijnen / oft smerten der helle / in sijn passie / ende crups heeft gheleden.

Doch als alles wel inghesien / ende overleeydt wordt / in soo cene overbloedighheydt van verscheyden woorzen / ende manieren van spreken / en seght Calvijn anders niet / als dat Christus hoog onse gheleden heeft onuytsprekelijcke / ende uytterste smerten ende benauwthen: dat is de heele substantie van al sijn praeten / en segghen: Iffer wel opt jemandt recht sunnigh gheweest die daer aen

aen ghetwijffelt heeft? Wat noodt dan / met soo
 beele woorden / dit te willen indrukken? Wy seg-
 ghen dan / ende bekenne met Christo, dat sijne siele
 droef is gheweest totter doot: Wy bekenne met
 den H. Lucas, dat hy ghekomen is in eenen swaren strijde:
 wy bekenne oock sijne benauwtheit die hy
 hadde / als hy tot bymael seyde: Vader, neemt de-
 sen drinck-beker van my, des ghelijck oock / als hy
 bloedt sweetede: wy bekenne ten lesten / dat hy
 aen't Crups heeft gheroepen: Mijnen Godt! mijnen
 Godt! waerom hebt ghy my verlaten? Oock niet op
 de wijze als Calvijn wilt in *Harmon. Euang. ad cap. 27.*
Matth. te weten / dat hy alsdan van alle kanten soo ghe-
 quelt is gheweest, dat hy overvallen zijnde vande wan-
 hope, ophielt van Godt te aentropen, dat niet / maer
 als verwondert wesende dat hy in sulcke strij-
 den / ende benauwteden ghelaten wierdt. Nie-
 mandt dan en heeft daer opt aen ghetwijffelt / dat
 Christus niet gheweest is in onuitsprekelycke / en-
 de uiterste smerten ten tijde van sijne passie /
 maer dat dese smerten sonden geweest zijn / inder-
 ten der verdoemde / oft der helle / namelijk Wan-
 hope, (al-hoe-wel sonder sonde) soo Calvijn hebben
 wil / ende dat dit sonde bereekent worden / dooz
 dese woorden: Hy is nederghedaelt ter hellen, dat en
 heeft noyt iemandt bande rechtsinnighe gheseyt /
 ende en is van Calvijn niet eene enckele
 Schrifstuer-plaetse bewesen.

Wt alleg dat tot hier toe gheseydt is / blijkt /
 mijns oordeels / soo klaar als den middagh / dat
 het gheboelen van Partije aengaende de Nederdae-
 linghe Christi ter hellen, upt niet eene Schrifstuer-
 plaetse alleen van't nieuwe Testament kan goet
 ghemaectt worden: want de twee Schrifstuer-
 plaetsen die Perkinsus boozstelt upt 'oude Testa-
 ment 1 Sam. 2. 8. ende Psal 13. 6. spreken alleen van
 benauwteden des doodts, niet van helsche qualen,
 oft smerten bande verdoemde. Ende de Schrif-
 tuer-plaetsen die Calvijn boozstelt upt het nieuwe
 Testament Hebr. 5. 7. ende 4. 15. ende Luc. 22. 44. spre-
 ken

ken alleen van seer groote/ende sware benauwen-
heden/ende strijden oock totter doot / maer niet
van wanhope, oft helsche qualen, verholghens en is
dit gheboelen van Partije in gheender maniere
ghelijck-formigh aen de Schysure ; welck het
eerste was/dat ick bewijzen most.

Men moet ick rhoonen / dat het oock niet ghe-
lijck-formigh is aen de ghewoonlijcke upleg-
ghinghe der kercke: want dese twee dinghen had-
de Perkinsius opghenomen. Wy en konnen dese
uplegghinghe der kercke nerghe anders haer-
len/als by de leeraers der selve/beghinneende van
der Apostelen tijden af tot op onse toe : Ick seg-
ge datter niet een en is geweest/die dese woorden:
Hy is neder-ghedaelt ter hellen, verstaen heeft / van
wanhope, oft helsche qualen, sae oock niet van enige
smerten, oft benauwenheden, die de Heere Christus soude
gheleden hebben aen't Cruys / oft elders / maer
wel van eene nederdalinghe tot eene plaetse / upt
de welcke de siele Christi verlost heeft/de rech:vee-
dighe Vaders / die in't oude Testament / vooz sij-
ne komste / hier op de werelt waeren ghestor-
ben. Laet ons elck in't besonder soo Griekische/
als Latijnsche van eentwe tot eentwe hoozen spre-
ken.

GRIECKSCHE VADERS.

DEN H. Ignatius Anno 100 Ep. ad Trallian. Christus,
sepdt hy / is allzen nederghedaelt ter hellen/
maer is wederom ghekomen mer eene menichte.

Den H. Irenaeus, Anno 180. Lib. 5. cap. 31. De Heere
is ghegaen tot het midden bande schadutwe des
doodts / daer de sielen van de overledene waeren.

Origenes, Anno 240. Hom. 15. in Genes. Den eenigh-
bozen sone is in't eynde der eentwen / vooz de sa-
ligheyt der werelt nederghedaelt ter hellen/
ende heeft Adam daer uptgerocken : want 'rghe-
ne hy tot den moordenaeft heeft ghesepdt : Heden
sulc ghy met my wesen in't Paradijs, en is hem alleen
niet

niet gheseyt getweest / maer oock aen alle de heylighen booz de welcke hy ter hellen was nederghedaelt.

Den H. Gregorius Neocæsar : Anno 260. orat. in Epiphani. Ick moet / seght Christus, neder dalen inde diepte der hellen / op dat ick die daer upt trecke / de welcke daer ghehouden worden.

Eusebius Cæsariensis Anno 320 lib. 4. demonst. Evang. cap. 12. Als Christus aen sijn Vader gheseyt hadde : Ick bevele mijnen Gheest, ontbonden zijnde van t'lichaem / is wech ghegaen / ende open bykenke de deuren vande verholenste duysternissen / heeft den wech open gedaen booz de dooden / die met de banden des dootjs daer vast laghen.

Den H. Athanasius Anno 340. de Incarnat. Christi: Het lichaem Christi, als hy nu ghestorven was / en is niet hoorder ghebraghen gheweest van het graf: de ziele heeft de helle doorgaen: het graf ontfienck t'ghene lichaemelijck was / de helle t'ghene onlichaemelijck was.

Den H. Cyrillus Hierosolymit. Anno 360. Catech. 4. Illuminator. Christus is nederghedaelt ter hellen / op dat hy daer upt de rechtebeerdighe soude verlossen: want hoe soude hy willen / dat de ghene / die over langhen tijt met Adam ghesloten waeren / gheene byphept en souden hebben / aenghemerckt dat hy begheerde / dat de levende sijne ghenade souden ghenieten / alhoewel daer vele onder haer niet heyligh en waeren.

Den H. Basilius Anno 370. in Psal. 48. David boozseyt openlijck de nederdalinghe Christi ter hellen / als wesende die / de welcke de ziele van desen Propheet met andere soude berlossen.

Den H. Epiphanius Anno 380. Hæres. 69. De Godt: hept wilde met de ziele neder dalen ter hellen / om de saligheyt te wercken vande ghene die daer booz ons waren ontslapen / ick segghe van de heylighe Patriarchen.

Den H. Gregorius Nazianz. Anno 380 orat. quæ est 3. de Theol. Christus is neder gedaelt ter hellen ende leyt

lept de zielen om hoogh/ende klimt ten hemel.

Den H. Joannes Chrysostomus *Anno 400. Hom. 4 in Marcum*: Dooz de komste des Salighmaeckerseer Christus de deuren des Paradijs open dede met den Moordenaer / wierden alle de zielen der Heplighen ghelept nae de helle: ghelijck Jacob seght: Ick sal treurende, en suchende neder dalen ter hellen: daerom is den Heere ghestorven / daerom is hy neder-ghedaelt ter hellen / op dat de zielen die daer ghevanghen waren / souden gheslaecht werden.

Philo Carpathius *Anno 420. in Cantica*. Christus is ghegaen inden schoot der aerde/op dat hy de zielen der Heplighen / die daer des Salighmaeckerseer komste verwachteten / soude daer upt-trecken/ ende ontbinden / ende met hem leyden om sonder eynde te leven.

Joannes Cassianus *Anno 430. lib. 3. cap. 3. de Canonico diurn. orat. & Psalm. modo*: Christus ten neghen waren de helle doorgaende / heeft de dupsternissen/ dooz den glans van sijn licht / ende de ghevanghenisse der Heplighen / die daer ghestoten ghehouden wierden / met hem mede-ghevoert nae den hemel.

Den H. Cyrillus Alexandrinus *Anno 430 ad Theodos. Imper. de recta fide*: De Ziele Christi is neder-ghedaelt ter hellen / ende heeft haer verhoont aende gheesten die daer ghevanghen waren.

Olympiodorus Diaconus *Anno 480. in cap. 19. Job*: Hy is neder-ghedaelt in dat onderste land: schap/ en heeft de zielen by-ghemaect / die daer ghevanghen laghen.

Anastasijs Sinaita *Anno 580. lib. 5. de recta fidei dogmat.* Hy is neder-ghedaelt tot de onderste deelen der aerde / ende ghegaen in haer midden / om daer soo veel tijt ober te brengen / als het van noode was hy haer te blijven/op dat hy de ghene die inde helle wierden ghestoten ghehouden / sijn gratie/ende bystant soude toedienen: want de nederdalinghe ter hellen heeft haer byzucht gehabt.

Want

Want Godt en doet niet te vergheefs: maer op dat hy soude upteyden de ghene die daer ghesloten waren / ende uptghelept zijnde / soude om hoogh voeren / gaende haer doot / hy en heeft niet alleen te niete gedaen de bederffelicheit der lichaemen in't graf / maer heeft oock byp uptghelept upt de banden der hellen / de ghevanghenisse der zielen.

Den H. Joannes Damasc. Anno 730. lib. 3. cap. 29. Orh. fidei. Daerom is de goddelijcke Ziele Christi ter hellen ghedaelt / op dat / ghelijck aen de gene die op der aerden waren / de sonne der rechtbeerdigheyt opghestaen is / alsoo oock de selve soude verschynen aen de gene / die onder de aerde saten in dupsternissen en schaduwē.

Nicephorus Constantinopol. Anno 815. Ep. ad Leon. Ick gheloobe dat Christi Lichaem in't graf is ghelept gheweest / maer dat hy met de Ziele is neder-ghedaelt ter hellen / om aen de gheesten / die inde ghevanghenisse waren (soo den Apostel Petrus verclaert) bypdom / ende verlossnisse te verkondighen.

Theophylactus Anno 900. in cap. 23 Luca: Christus is met sijn ghemoet geweest in't paradijs / maer met de Ziele is hy neder-ghedaelt ter hellen.

Euthymius 1080. in Psalm. Job: De Heere heeft de ghesloten deuren der hellen ghebroken / als hy derwaerts neder-dalende / de baders heeft upt de ghevanghenisse ghetrocken / en byp ghemaect.

Theorianus Anno 1170 Ep. ad Sacerdotes: De Grieken en vasten op den Saterdag niet / om dat op dien dach de zielen der rechtbeerdighen verlost zijn gheweest / terstont naer de neder-dalinge des Heeren ter hellen.

Nicephorus Callistus Anno 1300. lib. 1. cap. 31. De sonne der rechtbeerdigheyt Christus, is met de Ziele alleen / afgeschepden wesende doot de doot van het lichaem / inde helle de zielen der rechtbeerdighen te hulpe ghekomen. De selve belijdenisse hebben inde dootgaende eentwe ghedaen / die

die van Moorenlandt Anno 1530. die van Assyrien Anno 1552. die van Moscovien Anno 1570. ende die van Alexandrien Anno 1595.

LATYNSCHE VADERS.

Terrullianus Anno 200. lib. de anim. cap. 55. Christus en is niet eer opgeklommen tot het hoogste der hemelen/voorz dat hy neder-ghebaelt was tot het leeghste der aerden / op dat hy sich selben daer soude mededeelen aende Patriarchen/ ende Propheten.

Den H. Cyprianus Anno 250. de unct. Chrism. Christus neder-dalende ter hellen / heeft de ghevanghenisse van die van ons ghevanghen waren/ wederom ghebracht.

Den H. Hieronymus Anno 390. in Psal. 15. Daerom is Christus ter hellen ghebaelt / op dat hy sine upberkozen daer upt soude werpen / ende den duppel binden.

Den H. Gaudentius Brixienfis Anno 400 Tract. 8. de lectione Exodi: Als t'lichaem Christi in't graf ghelept was / de Godtheidt met de ziele neder-dalende ter hellen / heeft upt haere plaatsen geroepen de zielen der heylighen / welkers lichamen ghetupghet den Evangelist Matheus berresen te zijn. Nu / dat de ziele des Salig. makers neder-ghebaelt is om de helle te visiteren / en getupghet niet alleen den brieven banden H. Petrus, maer oock de Prophetie van David

Den H. Augustinus Anno 420 Ep. 57. ad Dardan. upt dese woorden: Heden sulc ghy met my wesen in't Paradijs, en moermē niet meenē dat het paradijs in de hemel is: want de mensch Christus Jesus en was op dien dagh inden hemel niet / maer in de helle nae de ziele / ende in't graf nae t'lichaem: want dat t'lichaem op dien dagh ghelept is getweest in het graf / is upt t'Evangelie klaar: oec dat de ziele op dien dagh neder-ghebaelt is ter hellen/ verkondicht de Apostolische leere/aengesien dat den

den H. Petrus *Aff. 2.* daer toe ghebeyndicht het getuy-
ghenis der Psalmen : Ghy en sult mijne ziele niet
laten inde helle.

Item Ep. 99. *ad Evod.* 't is seker ghenoech / dat
de Heere ghestorven zijnde nae den bleesche / ghe-
komen is inde helle : want men kan niet weder-
spreken de prophete / die seght : Ghy en sult mijne
ziele niet laten in d'helle : t'welck op dat iemandt
niet anders soude verstaen / verklaert dit den H.
Petrus inde handelinghen der Apostelen , segghende:
dat hy de smerten der hellen ontbondē heeft, inde wel-
ke het hem onmoghelijck was ghehouden te werden.
Wie sal dan loochenen / dat Christus inde helle ge-
weest is / dan de ghene / die ongheloofigh is?

Item lib. 20. de Civit. cap. 25. 't en schijnt niet
ongherijndelijck ghelooft te worden / dat oock
de oude Heplighen / die inden toekomenden Chri-
sto ghelooft hebben / inde helle gheweest zijn /
maer in plaetsen seer verre ghelegen vande to-
menten der goddeloose / tot dat het bloedt Chri-
sti, ende sijn neder-dalinghe tot de selve plaetse /
haer uptghetrocken heeft.

Item in Psalm. 85. De Heere was noch niet in-
de helle gekomen / om daer upt te trecken de zie-
len van alle de boozghedaen Heplighen / ende A-
braham was nochtan daer inde ruste.

Item tract. 3. in Joan. De ghene die aenden
Moordenaer heeft gheseyt : Heden zult ghy met my
wesen in't Paradijs; booz soo veel als hy mensch
was / sijne ziele most op dien dagh zijn inde hel-
le / sijn lichaem in't graf / maer booz soo veel als
hy Godt was / was hy ober al / ende in't Pa-
radijs.

Dese ghetuyghenisse van Augustinus hebbe ick
wat meer willen upbreyden / als die van ande-
re / om dat ick wel weet dat Calvijn hem hout
voor de ghetrouwste getuyghe vande oucheyt. Ick ko-
me nu tot de andere.

Eucherius Lugdunensis Anno 450. lib. formul. Spiri-
tual. num. 35. Christus is begraven gheweest nae
den

den lichame / ende is ter hellen nedergebacht nae de Ziele.

Vigilius Tridentinus Anno 480. lib. 2. contra Eutychen. **E**t is seker dat onsen Heere Jhesus Christus, op den Vrijdach ghekrust wesen / op den selven dach nedergebacht is ter hellen / ende op den selven dach heeft ghelegghen in't graf / ende op den selven dach heeft gheseyt aenden moordenacht: He den sult ghy met my wesen in't Paradijs: sijn lichaem dan en is op den dach in't Paradijs niet geweest / noch inde helle / maer heeft doot ghelegghen in't graf: maer de ziele is dyp daghen inde helle geweest / ende niet in't graf. Wy segghen dan dat de Heere heeft ghelegghen in't graf / maer alleen met sijn lichaem / ende dat hy neder-gebacht is ter hellen / maer alleen met sijn siele / met de Godtheit vereenicht blijvende.

Den H. Fulgentius Anno 500. ad Thrasimund. Reg. lib. 3. c. 31. Hy is nae de ziele inde helle gheweest sonder smerten / ende hy heeft nae den lichame ghelegghen in't graf sonder bederffelijckheyt.

Den H. Primasius Anno 540. in cap. 2. Ephes. Onder de aerde is de helle: die met de ziele nedergebacht is ter hellen / is met de ziele ende lichaem opghelommen ten hemel.

Den H. Gregorius Turonensis Anno 580. lib. 10. Histor. cap. 13. Als Christus is ghekomen / de zielen vande rechtveerdigen / die tot sijn lijden toe vast ghehouden werden in de helsche ghevanghenisse / sijn gheslaecht gheweest: want nederdalende ter hellen als hy met een nieuw licht de duysternissen heeft overgoten / heeft haere zielen mede upghelicht.

Den H. Gregorius Magnus Anno 590 lib. 13. moral. c. 15. Als onsen Schepper ende Verlosser / her slot der hellen heeft doorgaen / heeft daer upt-gelept de zielen der upverkozene.

Den H. Ildorus Hispal Anno 610. lib. 1. sentent. cap. 16. Door de komste des Salighmakers / werden de zielen der heylighen ghehouden niet inden hemel /

33
mel / maer inde helle / nochtrang sonder pijn / of
te / merre ; om welcke te verlossen / de Heere ne-
derghedaelt is ter hellen.

Het vierde Concilie van Toledo Anno 643. cap. 1. Hy
is nederghedaelt ter hellen / op dat hy de Heple-
ghen / die daer vast wierden ghehouden / soude
uyt trecken / ende herghelede des doods over-
wonnen hebbende / is verreesen. Dit is het Ghe-
loofvande Catholijcke kercke / dese belijdenisse
verwaeren / en houden wy.

Julianus Toletanus Anno 680. lib. 2. Prognost. cap. 4.
Christus en was noch niet ghekomen inde helle /
om de zielen van alle de voorgaende Heplighen
daer uyt te trecken / ende nochtrang Abraham
was daer in ruste. Dit sijn mischien twee hellen
gheweest / in d'eene hebben gherust de zielen der
Heplighen / in de andere worden ghepynicht de
zielen der goddeloose.

Beda Anno 700. in Psalm. 89. De alderheplighste
Ziele Christi is nederghedaelt ter hellen / op dat
hy de sijne daer uyt soude leyden / de welcke
wierden ghehouden in duysternissen ; doch en is
daer niet ghebleven / maer niet triumph weder-
om ghekeert volghende dit : Ghy en sult mijne zie-
le niet laren inde helle.

Haymo Anno 820. in cap. 4. ad Ephes. Hy is met de
zielen alleen nederghedaelt ter hellen / ende is met
de zielen ende lichaem wederom ghesommen bo-
ven alle de hemelen.

Smaragdus Abbas Anno 970. ad Epistol. feria sexta
post Pascha : Dit is het Catholijck gheloof / dat de
Heere nederdalende ter hellen / niet de ongheloo-
dighe / maer alleen sijne gheloofighe daer uyt
treckende / tot het hemelsch rijk heeft ghe-
bracht.

Algerus Anno 1060 lib. 2. de Euch. cap. 8. Als het liche-
haem Christi in't graf heeft gheleghen / de zielen is
nederghedaelt ter hellen / om te verlossen de ziele-
len der Heplighen.

Hugo Victorinus Anno 1130. lib. 2. de Sacram. part. 1.
cap.

cap. 11. De Ziele Christi is nederghedaelt ter hellen / het lichaem heeft ghelegghen in't graf / de Godtheit is ghebleven met alle heyd: soot is dan den persoon Christi nederghedaelt ter hellen / maer nae de ziele alleen: want de ziele alleen is ter hellen nederghedaelt.

Den H. Bernardus Anno 1130. serm. 75. in Cant. De ziele Christi is eens ter hellen nederghedaelt / niet het bloedt: de ziele was het deel booz de gene die inde ghevanghenisse waren. Dat is een besorkinghe gheweest / de welcke gheschiedt is booz de reghenwoozdigheyt der ziele / als het lichaem op der aerden hinck sonder ziele.

Petrus Cluniacensis Anno 1140. lib. 4. Epist. 1. Indien wy komen tot het Symbolum der Apostelen / alle Christelijcke tonghe belijdt / dat de Heere Jesus Christus ghestorven is / ende begraven / ende nederghedaelt ter hellen: het was noodtigh / dat de Ziele Christi sonde triompheren inde helle / ghelijck de menschelijcke nature ober den duppel hadde ghetriompheert op der aerden / booz Christum.

Den H. Edmundus Cantuariensis Anno 1230. in speculo Eccles. cap. 13. De ziele Christi is ter hellen nederghedaelt met de Godtheit / om ons te verlossen vande helsche ghevanghenisse / de wyde het lichaem bleef in het graf / ende heeft met hem uptghetrocken de zielen / die sijnen wille op der aerden hebben volbzacht.

Albertus Magnus Anno 1240. in cap. 11. Matth. De nederdalinghe ter hellen is een vande artikelen des Apostolischen Symbolums: want de nederdalinghe wort verbult in't verlossen der ghenen / die inde helle zijn.

Richardus Pampolitanus Anno 1300 in Symb. Apost. Christus is nae de ziele met de Godtheit verrenicht wesende ter hellen nederghedaelt: hy is ghedaelt tot het boozbozghet der heylighe Vaders.

Ludolphus Saxo Anno 1330. part. 1. Vita Christi c. 68.

Op

Op die ure dat onsen Salighmaker met ghebo-
ghen hooft syne gheest ghegheben heeft / laten
de het lichaem aen't kruys / is de ziele samen ver-
boeght met de godtheit / nederghedaelt / om de
helle te plunderen.

Ben H. Laurentius Justinianus Anno 1430. de trium-
phali Christi agone cap. 22. Laetende sijn doot lie-
haem in't graf / is nederghedaelt ter hellen / om
de Vaders / die daer ghestelt waren in't lantschap
bande schaduwte des doots / uyt de ghebanghe-
nisse der slavernije te trecken.

Gabriel Biel Anno 1480. lect. 54. in Can. Missæ : Chri-
stus is nae de Ziele nederghedaelt ter hellen / op
dat hy de Heplighen / die daer ghehouden wier-
den / soude verlossen / namelijk de Vaders / en-
de Profeten.

Petrus Galatinus Anno 1510. lib. 6. de arcanis Cathol.
verit. cap. 9. Christus heeft de helle gheroost / als
hy daer uyt ghelept heeft de zielen der hepligher
Vaderen.

Tot hier toe het ghemeen geboelen bande hee-
le gantsche kercke van alle eeuwen / dat Christus
waerlijck met sijne Ziele nederghedaelt is ter hellen,
om de Vaders / die doot sijn komste ghestozben
waren / daer uyt te verlossen.

Doeght hier nu hy de ronde ende openbare be-
kentnisse van Calvijn. lib. inst. cap. 16. §. 8. daer hy
seyt : Niemand ist onder de oude Vaders, die niet en
melt vande nederdalinge Christi ter hellen : hoe wel met
verscheyden uytleggingen. Of dit leste waerachtigh
is / sullen wy daer nae sien.

Knoot nu eens alle dese Vaders samen / vier-en-
dijstigh in't getal / behalven menige andere, en-
de siet / hoe dese allegaet / soo Griecsche /
als Latijnsche / beghinnende van der Aposte-
len tijden af / tot op onse toe / ghelijck als
een kercken waechen noyt onderbroken / maer als
ijt haer selven ghelijck / doot een alghemeen o-
ber-een-stemmighe van alle eeuwen / ende van
alle natten : dat dese woorden : Christus is neder-
ghedaelt

36
ghedaelt ter hellen, moeten verstaen worden van
eene eyghen / ende waerachtighe nederdalinghe
der Ziele Christi, als sy nu af ghescheyden was
van het lichaem.

Maer heeft dan Joannes Calvijn sijne verklarin-
ghe ghehaelt / dat dit moet verstaen worden van
de hellsche qualen, smerten, benautheden, verschrickin-
ghen, jae wanhope, die Christus heeft onderstaen aen
het kruys / ende insynne passie? waer heeft Gui-
lielmus Perkinsius ghelesen / dat dit moet verstaen
worden / van't ligghen des lichaems Christi in't graf?

Wat my nu dese twee mannen maer een ghe-
rugghenisse alleen vooz den dagh en brenghen/
tot boozdeel ende bevestinghe van hare opinie.

Wyt het nientwe testamēt en zyn-se niet mach-
tighe een alleen vooz te stellen: de twee plaetsen
die sy by brenghen / en doen niet een hayt te pro-
pooite. De heele gantsche Kercke beginnende van
der Apostelen tijden af / tot de tijden van Calvijn,
en hebben noyt van soodanighe uytlegghinghe
ghepeest / maer van heel contrarie. Volght dan
nootsakelijck / dat Partije een stuck vande twaelf
artikelen des Gheloofs uytgebeert heeft / het welck
vande heele Kercke alijnt / ende over al is ghe-
houden gheweest: ende soo blijft het oock onwa-
rechtigh / t'ghene Perkinsius boven seyde / dat syn
gheboelen / ofte dat van Calvijn, over een komt
met het Woordt Godts, ende dat het de ghewoon-
lijke uytlegghinghe is vande Kercke. Nu / om dese
materie heel / ende gantsch uyt te putten / ende
Partije van alle kanten t'overrugghen / dat sy een
vande artikelen des Gheloofs uyt-ghescheypt
heeft / soo gae ick dan voozders bewysen / dat
de leere van alle dese oude Griexsche / ende La-
tynsche Vaders / van my boven ghestelt / de selve
is met de Leere vande Schryftuere: oversulcx dat
de ware / ende eyghen nederdalinghe vande Ziele
Christi ter hellen / een artikel des Gheloofs is.

Ten eersten Luc. 16. 12. Ende het gheschiedde, daer den
bedelaer stierf, ende vande Enghelen ghedraghen wiert
inden

inden schoot van Abraham: Desen schoot van Abraham
en is noch de helle / noch den hemel; niet de hel-
le: want den bedelaer en is niet verdoemt ghe-
weest; niet den hemel / want niemant is mach-
tighe uyt Schriftuer te bewijzen / dat opt den he-
mel woert ghenoemt den schoot van Abraham, of
dat den schoot van Abraham woert ghestelt inde
plaetse vanden hemel / dit is dan eene derde
plaetse gheweest daer Abraham was / ende daer
Christus nae toe-ghedaen is.

Soo leert oock ten tweeden, den H. Petrus 1.3. 18.
19. Christus is wel ghedoodt gheweest in't vleesch, maer
levendigh ghemaect door den gheest, in welcken geest,
hy oock henen-ghedaen zijde, de gheesten, die inde
ghevanghenisse waren ghepredickt heeft.

De verscheppen bemerckinghen / die den Dordrecht-
schen Bijbel hier op maect / zijn te vergeefs-
top houden't met de Oude-vaders van my hier
booz ghesteert / te weten / dat Christus, ghedoodt
zijnde aen't kruys met sijne ziele / of gheest ne-
derghedaen is tot de plaetse daer de Vaders la-
ghen om haer te verlossen' Siet/bouen.

Ten derden Zach. 9. 15. O Sion! door het bloet u-
wes verbonds, hebbe ick uwe ghebondene uyt den
kuyl, daer gheen water en is, uytghelaten. Daer be-
kent den Dordrechtchen Bijbel, dat dit eene Pro-
phetie is / die Christum raecht / ende de verlossin-
ghe der menschen: dit en kan niet verstaen wor-
den vande verdoemde: want die en zijn noyt uyt-
ghelaten gheweest / noch min vande Salighe/
noch oock vande sondaren / booz soo veel als sy
ghetrocken zijn uyt t'ghewelt des duyvels; want
booz den kuyl daer gheen water en is, en verstaet de
Schriftuer noyt het ghewelt des duyvels, maer ee-
ne seker plaetse, Psal. 28. ende 87. 1. / isa. 14. 6. c. Soo
isfer dan eene plaetse behalven de helle / ende den
hemel / daer Christus de ghebondene uytghelaten
heeft.

Ten vierden Matth. 12. 40. Ghelijck Jonas dry daghen
ende dry nachten was inden buyck des walvischs, alsoo
sal

sal den Sone des mensche dry daghen, ende dry nachten wesen in het herte der aerden: Hier dooz wort verstaen het midden der aerden, siet *Ezech* 27. 4. soo en en spreckenmen dan hier niet van het Graf; want dit en was / in't midden der aerde niet / noch oock vande plaetse der verdoemden; want daer en heeft Christus niet gheweest / ergo van eene derde plaetse, daer hy de Vaders heeft uytghelaten.

Ten vijften: *Athor.* 2. 24. 27. David seght: Ghy en zult mijne ziele inde helle niet verlaten, noch ghy en sult uwen Heylighen niet overgeven om verderwinghe te sien. Stiet boven de Our. vaders / die dese propheete verstaen hebben van het nederdalen der Ziele Christi, ende het verlossen der Vaderen.

Dit alles soo ghestelt wesende / ende vast gemaect: moeten wy hoozen / wat Partije behoort / om dit al ghemeen gheboelen vande Kerke / ghesondeert op de Schrifture / te bestrijden.

Voor eerst, van soo wy ghehoort hebben / seght Perkinus dat dooz dese nederdalinghe / moet verstaen worden het ligghen des Lichaems Christi in't graf

Hier laet ick Calvin selve teghen bechten / ende antwoorden: Ick bekenne. seyt hy / §. 8. waerachtigh te zijn, dat de helle dickmael voor het graf ghenomen wort, maer twee dinghen strijden teghen haere opinie, door de welcke ick lichtelijck beweeght worde, om anders te ghevoelen dan sy: want wat groter onachtsaemheyt soude't zijn, een sake, die licht om verstaen, ende met klare duydelijcke woorden bewesen ware, daer na met duysterder woorden, meer te beteekenen, dan te verklaren? want soo wanneer een sake wort met tweederley woorden op de selve plaetse uytgedrukt, soo beram't dat de eerste woordē door de leste verklaert wordē: maer wat verklaringe sal dat zijn, ist dat jemant aldus spreekt: Christus is begraven. dat is te segghen, dat hy ter hellen ghedaelt is? Boven desen. en ist der waerheyt niet gelijk, dat in dit kort begrijp, daer inde voornaemste stucken des Gheloofs, met soo korte woorden, alst moghelijck is, in een somma ghestelt zijn, soude hebben konnen

konnen sulcke dobbelinghe der woorden komen, die te vergheefs waren; ende ick en twijffele niet, sy sullen my lichtelijck ghelijck gheven, die de saecke een weynich neerstighlijck overleyt hebben.

Ich en hebbe niet / dat ick hier soude komen by voeghen: dese twee rebenen van Calvijn, zijn seer bondigh / ende bestandigh; hy heeft hier synen discipel Perkinsium overstreden; en alsoo blijft het valsch / dat dooz de nederdalinghe Christi ter hellen, moet verstaen worden / het liggen sijns lichaems in't graf.

Ten tweeden / thoont Perkinsius in't laecht ende breebt / in *demonst. problem. Pag. 259*: Dat desen artikel: Hy is nedetghedaelt ter hellen, by beele Outbaders niet te binden en is / daer sy belijdenisse doen van haer Gheloof.

Hier staen ick wederom den discipel met de eyghen wapenen van synen meester Calvijn, de welcke / alhoewel hy dit wel wist / seght nochtan / dat her nootsaekelyck is, dat aen desen artikel plaetse ghegheven worde onder de andere; om dat daer in een nutte en weerdighe verborghentheyt eender seer groote sake vervadt is. Item: Daer zyn oock sommighe onder de oude Leeraers die dit stucken niet voorby en gaen: waer uyt men mach verstaen, dat her weynigh nae der Apostelen tyden, onder de artikelen des Gheloofs gheset zynde, niet en is terstont, maer metter tyt vande gemeynthe ghebruyckt gheworden: Dit is voorwaer sonder twyffel, dat her uyt t'ghemeyn ghevoelen aller godtsalighen ghenomen is. Item: Ist dat eenighe menschen, door eyghen sinnigheyt verhindert worden, dit onder de artikelen des Gheloofs toe te laten: her sal nochtan terstont klaer blycken, dat her de somma onser verlossinghe soo seer aengaet, ende dat wy veel vande vrucht des doots Christi verliesen, als wy dit stuck souden naelaten.

Hier is Perkinsius wederom van syn meester ten vollen betaelt / want alhoewel Calvyn wel wist / dat dit stuck van beele Outbaders was naeghelaren: soo wist hy evenwel dat het blyve / niet alleen / om dat her ghenomen is uyt het ghevoelen

len van alle Godsalighe maer oock, om dat een weerdige verborghentheyt van een seer groote sake vervadt, ende dat wy veel van de vrucht des doods Christi iouden verliezen, indien het wiert naeghelaten. Immer Galvijn leert dat het een stuck is / welck het Se- loche raecht.

Doch om niet verre te gaen / Perkinsus selve (brekende t'ghene hy te bozen ghebouwt hadde) is mede van dat gheboelen in explic. Symb. pag. 677. Aenghesien, seyt hy / dat dit stuck op alle tijden is ghe- weest inde Kercke, ende dat met over-een-stemmighen, ende approbatie vande alghemeene Kercke Gods, ende een ghevoeghlijcke verklaringhe hebben kan, ten moet niet uytghedaen worden, tot versoeck van sommighen.

Ten derden, seght Perkinsus, dat de Out. vaders, als sy segghen dat Christus ter hellen is neder- ghedaelt, hier dooz verstaen / dat dit gheschiet sy / niet in persoon / maer dooz de verdiensten / ende kracht van sijn lyden: om dit te bevestigen seght hy / dat Augustinus van dit gheboelen is in Psalm 85. maer den gorden man wort overtruygh dooz alle de spreken die wy hier boven uyt Au- gustino selve voorgeheest hebben: want voor eerst, seght desen H. Leeraer / dat Christi ziele is ghedaelt nae de helle / als sijn lichaem in t' graf lagh. Ten tweeden, bewijst hy dat uyt Aflor. 2. ende Psalm 15. Ten derden, seyt hy / dat Christus derwaerts ghegaen is / om de oude heplighen / die ghe- looft hadden in den toekomenden Christum, daer uyt te trecken. Ten lesten, seyt hy / dat hy ongeloof- bigh is / die loochent / dat Christus in de helle is gheweest: etc. is dit te segghen / dat hy daer alleen is gheweest dooz de verdiensten / ende kracht van sijn lyden.

Doorders / seght Perkinsus, dat Durandus lib. 3. sentent. dist. 22. q. 3. ende den H. Thomas part. 3. q. 5. art. 2. segghen / dat Christus, niet personelijck / maer alleen dooz uytwerkinghe / is gheweest in de plaetse der verdemde.

Doch wat doet dit hier te propoosten? want wy en

en disputeren hier niet vande plaetse der verdoemde, maer van eene plaetse / daer de zielen vande onbegheleerde Daders tot de komste Christi, he- waert wierde: welcke plaetse bequaemelijck ooc de helle ghenoecht wordt / niet alleen om dat het een plaetse was onder de aerde / maer oock om dat sy misshien niet verre ghelegghen en was van de helle der verdoemde.

Ten vijften, seght Perkinsus, de Daders / die gheleert hebben / dat Christus in eeghen ver- soon is ter hellen gedaelt / ende daer de Daders verlost heeft / en leeren dat niet als een artikel des Catholijcken Gheloofs / maer als eene opsi- nie die waerschijnelijck is.

Wat dit onwaerachtig is / blijkt ten eersten uit den H. Augustinus, die de ghene vooz ongheloobi- ghe houdt / de welck loochenen / dat Christus met sijne Ziele nederghedaelt is ter hellen: hoe kan hyse vooz ongheloobighe houden / indien hy meynde / dat het gheen artikel des Gheloofs was?

Ten tweeden, den H. Irenaeus, Basilus, Chrysosto- mus, Cyrillus Alexandrinus, Dorotheus, Damascenus, Hieronymus, Gaudencius, Augustinus, Chrysologus, Beda, ende andere meer / bevestighen dit niet ver- schepde Scyftuer-plaetsen: hoe en is't dan geen artikel des Gheloofs / t'welck van Godt selve is upgesproken?

Ten derden, Het vierde Concilie van Toledo, seght / dat dese Leere / het Gheloof is vande Catholijcke Kercke: wat wilt ghy klaerder: wat magh de- sen goeden Perkinsus praeten / dat de Daders dit niet voorgestelt hebben als een artikel des Gheloofs?

Het leste argument van Perkinsus is dit / in ex- plic. Symbol. Indien Christus ter hellen ghedaelt is, of dit moet geschiede zijn, nae de Ziele, of nae den lichame, of nae de Godtheyt. Antwoorde / alle de Out- Daders segghen / dat het gheschiedt is nae de Ziele.

Oft en kan niet wesen/ seght Perkinsius: want de siele Christi, is daetelick nae de doot opgheklommen in't Paradijs, dat is tot den derden hemel, die plaetse van ghelucksaligheydt, ende eeuwighe blijdschap, soo als dese woorden luyden, gheseydt tot den moordenaer; Heden sult ghy met my wesen in't Paradijs, welcke woorden moeten verstaen worden, oft vande menschelijckheydt, oft van de siele, ende niet vande Godtheydt.

Ick antwoorde niet alle de Oudt-vaders boven van my ghesteert / dat Christus niet sijne siele terstont nae de doot / niet opgheklommen en is ten hemel/maer neder-ghedaelt in de helle / ende dat hy niet sijne Godtheydt is ghetweest / ende hy't lichaem, ende hy de siele in de helle / oft hy nu van dese plaetse een Paradijs heeft ghemaect / door een besonderlijck verthoonen van sijne Godtheydt / ende mede-deplinghe van't Goddelijck aenschouwen aen die sielen / die daer ghehouden wierden / ghelijck vele meynen / oft dat door't Paradijs betaeten wordt eene plaetse van ruste / ghelijck Augustinus, ende vele andere Vaders / de plaetse daer Abraham was / ghewoon zijn te noemen / en doet niet ter sake. Dit braghe ick alleen / oft ghy wilt wijser wesen / ende de Schrifture beter verstaen / dan de geheele Catholijcke Kercke (soo hy de Griekesche / als hy de Latijnsche) altydt / en ober al verstaen heeft? seght ghy dat ja? wat redelijck mensch sal de heele ganse Kercke van alle tijden laten vaeren / om te volghen uwt nieuwt / ende particulier gheboelen / dat gheenen meerderen gront en heeft in Schrifture / dan ghy daer selve / door u eyghen veruust / daer upt verdracht / ende verliert?

Tot noch toe hebben wy Perkinsius ghehoort: Du moeten wy hoozenijnen meester Calvin.

Ten eersten seght desen Lib. 2. Instit. cap. 16. §. 9. Ick en weet niet hoe het gheschiedt is, dat de nae-komerghemeynt hebben, dat onder de aerde een plaetse was, dewelcke sy in't Latijn Limbus noemen. Maer hoewel dese fabel groote Authoren heeft, ende heden van vele ernstelijck

Relijck bescherm't wordt, soo en is sy nochtans niet anders dan een fabel,

Antwoorde. Is het fabel/ 'tghene de heele gantsche Catholijcke Kercke/altijt/ende oer al heeft gheleert; wat isser dan in de werelt seker / oft waerachtigh? sal men dan alleen hoor de waerheyt moeten aen nemen / al wat Calvijn met sijne discipelen leert / oock teghen de alghemeyne oer-een-stemminghe bande gheheele Christene werelt / oock met verscheyden Schysmen bevesticht?

Het is kinderheyt, seght Calvijn hoorders / de sielen der dooden te willen in ghevanghenisse besuyten.

Antwoorde. Noch meerder kinderheyt is't/niet alleen te willen striden teghen het gheboelen van de gheheele Christene werelt van alle tijden/maer oock teghen de woorden des Apostels Petri, die seght: dat de gheesten in ghevanghenisse waren, als Christus nu ghedoodt nae den lichame/met sijnen gheest is derwaerts ghegaen. Welcke plaetsse vele onder de Oudt-vaders oock hebben ghebyzucht / om haere leere te bevestighen van het voorszocht der hellen / ende Christi nederdalinghe derwaerts.

Ten lesten seght Calvijn: Wat noodt was het dat de siele Christi soude nederdalen ter helle om die sielen te verlossen?

Antwoorde: Te braghen/ wat noodt in saecken die de Goddelijcke verholenheden raecken / is dwaesheyt: sal een mensche van Godt braghen/ waerom hebt ghy dat soo ghedaen? de questie en is hier niet oft het noodigh was / maer oft het metter daet soo gheschiedt is? de Schysme op verscheyde plaetsen / ende alle de Oudt vaders van alle tijden / ende ghewesten segghen dat sae: oft het nu noodigh was / oft alleen betamelijck/ oft eerlijcker voor Christo, dat sullen wy laten aen Godt: want andersing soo soude men oock konnen braghen: wat noodt dat Christus supst van eenen synder Apostelen betraden wierdt? wat noodt/

noobt / dat hy van synen booznaemsten gheloo-
ghent wierdt? kost hy dat niet beletten? wat noot
dat hy supst met booznen ghecroont wierdt? &c.
is't niet ghenoech / om dese / ende andere sooda-
nighe dinghen meer te gheloooven / dat wy seker
zyn upt Schysure / dat sy metter daet zyn ghe-
schiedt?

Door het besuyt van dese teghentwoordighen
Handelinghe / stelle sck dese vraghe booz / aen alle
Ghereformeerde. de wyle sy het in dese materie
houden met Joannes Calvijn, soo als blijkt upt de
44. Vraghe van haeren Catechismus.

Oft Joannes Calvijn heeft den oprechten / ende
waeren sin ghehad van dese woorden: Hy is ne-
derghedaelt ter hellen; oft wel / alle de Oudt-vaders
beghinnde van der Apostelen tijden / tot onse
toe / hebben den selven ghehad? Seght ghy dat
Calvijn hem gehad heeft / soo moest hy de Schys-
ruer hebben tot syn boozdeel / om soo te ghelo-
oven / de wyle hy het houdt booz een Gheloo-
ftruck / dat Christus de hellsche qualen gheleden heeft
immers versoecke alleen / dat in Parijs een
Schysruer-plaetse alleen / 'tzy upt 'ronde / 'tzy
upt 't nieuwe Testament / sae eenen Oudt-vader
alleen boozstelle / die gheleert hebben / dat dese
woorden: Hy is nederghedaelt ter hellen / soo moeten
verstaen worden / dat Christus in syn lijden / ende
booznamelich aen het Cruys heeft onderstaen
Wanhope, hellsche qualen, de smerten, benauweden
verschrickinghen, &c. vande helle: Ick weet datter
noyt iemand gheweest is booz Calvijn, die soo
gheleert heeft: ick weet datter niet een enkele
Schysruer-plaetse is / die soo spreekt: soo weet
ick van / dat dit een versierfel is van Calvijn, ber-
volghens dat de ghehele Catholijcke Kercke
van alle tijden ende ghewesten / den echrighen sin
hebben ghehad van dese woorden: maer hier
door hebben sy verstaen / ende gheleert / dat Chri-
stus met synen siele / waerlijck is nederghedaelt
ter hellen / om te verlossen de sielen der Vaders

Desen sin heeft Calvijn met de sijne/uptgebeeght;
 volghet dan/ dat hy uptgebeeght heeft een merck-
 helijck stuck van de twaelf artijckelen des Ghe-
 loofs.

Hier mede sal ick Partije laten bedencken / op
 den eenen kant/hoe valscheelijck dat de Roomsche
 kercke beschuldighet wordt / wanneer men haer
 toeschijft/dat sy een bande thien Gheboden upt-
 gheschrijft heeft: Ende op den anderen kant/hoe
 sy gherust kan wesen in alle de andere stucken
 van hare ghesindtheit / de wijle men haer be-
 thoont booz de ooghen / dat sy een merckelijck
 stuck van't Gheboode uptgebeeght heeft / ende
 in de plaetse gestelt een soodanigh/dat noyt booz
 de tijden van Calvijn, soo langh als de Christelijc-
 ke werelt ghestaen heeft/ ghehoort is gheweest.

F I N I S.